

A MÉHÉSZET TÖRTÉNETE A HEGYVIDÉKEN

2019. 09. 04.

A méhek és a növényeinket beporzó más rovarok jelentősége óriási, munkájuknak köszönhetjük majd' minden harmadik falat ételünket. Az élelmiszernövények nagy része mellett a vadon élő növények 90%-a is a rovarok beporzásával szaporodik. Ezért fontos, hogy megakadályozzuk felgyorsult kipusztulásukat, különben nem tudjuk fenntartani ökoszisztémánkat.

A méhek védelme érdekében szlovén vezetéssel nemzetközi projekt indult, amely a fenntartható városi méhészkedés megalapozását és fejlesztését célozza, s amelynek magyar résztvevője a Hegyvidéki Önkormányzat. A „BeePathNet – Gazdagítsuk méhekkal a várost” program keretében a városi méhészkedés Ljubljana által kifejlesztett és sikerre vitt megközelítését tanulhatja el öt európai város. Létrejött a Hegyvidéki Méhbarát Hálózat, melynek részeként előadások, foglalkozások zajlanak a kerületben, a Barabás Villa kertjébe pedig egy méhcsalád megfigyelésére alkalmas vizsgálóládát helyeztek ki a szakemberek. Mindehhez kapcsolódva helytörténeti rovatunkban a Hegyvidéken lévő egykori méhészetek történetét mutatjuk be.

Hegyvidéki méz a királyné asztalán

A méhészettel már az ókorban is foglalkoztak, amikor a mézet még igazi kincsnek tartották, ezért csak fejedelmi asztalokon lehetett látni. A méhek tehát már ekkor az emberek szolgálatában álltak. Hazánkban is hamar megismerték hasznosságukat, már az 1000-es évek elején gyönyörűen virágzásnak induló méhészeteink voltak, amelyeket a legkorábbi monostori alapítóleveleink említenek. A 12. századra a tihanyi apátságnak már ötven, a dömösi monostornak hatvan méhkasa volt.

A méhészet fontos jövedelmi forrást jelentett, amelynek három terméke, a méz, a méhser és a viasz vált igazán fontos árucikké. A 20. század elején az első világháború hatására ismét igen magas ára lett a méznek: miután 1907-ben vidéken 70-80 fillérért is lehetett vásárolni, 1917-ben kilója már 12-14 koronát ért.

A méhészetek országszerte megtalálhatók voltak, így a Hegyvidéken is, ahol a hatalmas erdős, virágos rétek miatt kiváló minőségű mézet lehetett előállítani, főleg a Svábhegyen és Zugligetben. A Pesti Hírlap 1892-ben arról számolt be, hogy Gergely Kálmán, a magyar

országos méhészeti egyesület alelnöke svábhegyi villája kertjében nagy méhészetet üzemeltetett, és egy népszerű könyvet is kiadott Az okszerű méhészet dióhéjban címmel. Munkájából küldött Erzsébet magyar királynénak, aki nem mellesleg az országos méhészeti egyesület fővédnöke volt. A királynénak annyira megtetszett a könyv, hogy a földművelésügyi miniszter útján több üveg mézet rendelt a svábhegyi kasok termékéből.

Gergely Kálmán a következő húsz évben még biztosan fenntartotta méhészetét, azonban 1909-ben már az olvasható az apróhirdetésekből, hogy *„30-40 darab részben új, részben használt, jó karban lévő országos méhészegyleti egyesekaptár keretekkel vagy anélkül kétharmadáron eladó”* svábhegyi nyaralójában, a *„Mátyáskirály-út 32-ben”*. A Svábhegyen Jókai Mór két szomszédja is méhészkedett, erről következő lapszámunkban olvashatnak részletesebben.

Dr. Zerkowitz Imre 1901-ben vásárolta meg a Zugligetben, a mai Janka út 4. szám alatti 49 holdas rét- és erdőbirtokon épített egykori Czillich-majort. A budapesti ügyvéd kertészetet és méhészetet rendezett be ott. Ez utóbbi bizonyára szépen fejlődött, mivel 1909.

szeptember 2-án a Magyar Méhészek Egyesülete már oda szervezett méhészeti tanulmányi kirándulást. Zerkowitz elsősorban a már benépesített kaptárjait, majd később az eredeti amerikai méhlikásokat mutatta be vendégeinek.

A Budai Napló 1919-ben arról írt, hogy dr. Zerkowitz Imre vezetésével új egyesület kezdte meg működését. A svábhegyi, a zugligeti és a virányos-kútvölgyi egyesületek vezetősége már régebben foglalkozott azzal a tervvel, hogy a budai hegyvidék rosszul megművelt kaszálói, rétjei és legelői célszerű kihasználásával intenzívebbé tegye e vidékeken a tehenészetet, valamint ezzel kapcsolatosan a kertgazdaságot és a méhészetet. *„Néhány évtizede előtt ez a föld még intenzív megművelés alatt állott, ez volt Budapest éléskamrája, innen hordták a városba a kitűnő tejet, vaját, túrórt, tojást, baromfit, ízletes gyümölcsöt, főzelékféléket, a pompás budai bort, csemegeszőlőt, hársmézet és sok más egyebet... A svájci híres legelőkre emlékeztető buja rétek és kaszálók teszik a budai hegyvidéket erre alkalmassá.”*(Budai Napló, 1920. február 21.)

Ennek az elgondolásnak a lelkes híve volt dr. Zerkowitz Imre, aki fáradhatatlanul járta a hivatalos helyeket, míg végre létrehozták a „Budai hegyvidék gazdasági egyesületét”. Úgy gondolták, kicsiben kezdik, és idővel gyarapodnak, csakhogy a szervezkedés hírére jelentkezett Rózsadomb, Kelenföld, Hidegkút, Pilisvörösvár, sőt Angyalföld is. Olyan nagy volt az érdeklődés a mozgalom iránt, hogy hatalmas lehetőség adódott az új egyesület előtt, amely így erősen beleszólhatott a főváros élelmezési viszonyaiba. Azonban néhány évvel később már nem lehetett olvasni róla: vagy beolvadt más szervezetbe – a „Virányos-Kútvölgyi Gazd. Egyesületet” említik az újságok –, vagy feloszlott.

Az 1930-as évekből különböző feljegyzések találhatóak a Budai Naplóban a budai méhészetre vonatkozóan. Itt olvashatjuk, hogy a méztermelés és annak sikere leginkább a természeti és a helyi viszonyoktól függ.

Budának nem minden része alkalmas a méhészetre, még „normális” esztendőben sem. Az óbudai és zugligeti kopár, forró, száraz hegyeken, a virágoskerteken és a száraz erdőségeken kívül itt nincs számottevő méhlegelő. Méhészkedésre alkalmas a Sas-hegy és a

Gellérthegyen túli déli rész is, egészen Budafokig és Érdig, ahol a virágoskerteken és számtalan mezőgazdasági táblán kívül a hárs-, akác- és vadgesztenyefák ligetei bőséges legelőt nyújtanak a méhcsaládoknak.

Zerkowitz Imre még ekkor is művelte méhészetét, és igyekezett propagálni a méhészkedés terjesztését, amit a Budai Naplóban le is írt. *„A budai hegyvidék gyümölcstermelésének fejlesztése érdekében rendkívül nagy fontossággal bírna, ha a budai hegyvidéken a méhészetek elszaporodnának. Van ugyan a budai hegyvidéken néhány régi méhész – közöttük szerény magam is –, akik teljes buzgósággal és lelkesedéssel úzik ezt a nemes mesterséget, ámde ahhoz, hogy apostoloskodjanak a méhészet terjesztése érdekében, a már meglévő méhészetek tulajdonosai nem igen érnek rá. A »Budai Napló«, mint a hegyvidék érdekeinek lelkes szószólója, bizonyára szívesen foglalkozik a méhészetek terjesztésével és ebből a szempontból első nagyfontosságú lépésnek azt tartom, hogy a méhészetet a »Budai Napló« útján propagáljuk. Hangsúlyozom, hogy amennyiben sikerülne 15-20 érdeklődőt szerezni, a Földművelésügyi minisztérium méhészeti osztálya minden valószínűség szerint rendezne a budai hegyvidéken egy gyakorlati méhészeti tanfolyamot. Én a magam részéről zugligeti méhészetemet a tanfolyam céljára szívesen bocsátom rendelkezésre. A Budai Napló régi híve: Dr. Zerkovitz Imre.”* (Budai Napló, 1932. május 2.)

Nem tudjuk pontosan, hogy ez a képzés megvalósult-e, de Zerkovitz Imre, a Zugliget lelkes harcosa egy évvel később, 1933 szeptemberében elhunyt, méhészete pedig bezárt. A major egykori

épülete szinte csodával határos módon, a Hegyvidék legöregebb lakóépületeként, ma is áll, megőrizve a ház eredeti, 18. századi formáját. Régi mézcsurgatókat és mézesbödönöket még a 2000-es évek elején is lehetett találni a padláson.

Méhészet a hegyvidéki iskolákban

A Hegyvidéki Méhbarát Hálózat keretében másfél évvel ezelőtt hirdette meg az önkormányzat a Mézeskuckó programot a kerületi óvodákban és iskolákban, és ehhez kapcsolódva az idén tavasszal Mézes reggeli címmel rendezett foglalkozásokat. Ezekon méhészek tartottak bemutatókat, és meséltek arról, hogyan kell bánni a méhekkel. Nem új keletű dolog ez, mivel már az első hegyvidéki iskolákban is a tantervben szerepelt a méhészkedés és az azzal való ismerkedés.

A zugligeti elemi iskola 1891-ben nyílt meg. Eperjessy István igazgató 1892 májusában kérvényt nyújtott be a tanácshoz, hogy selyemtenyésztő és méhészeti tanfolyamot indíthassanak az oktatási intézményben. Erre és a szükséges berendezésre 360 forintot kérvényezett. A pénzügyi és gazdasági bizottság hozzájárult a kérelem teljesítéséhez, mindössze annyit kért, hogy a fő hangsúly ne a jövedelmezőségre és a haszonra, hanem a pedagógiai szempontokra essék, továbbá évről évre jelentést kell tenni az elért eredményekről.

A következő esztendőben valószínűleg kiépítették a méhészethez szükséges helyet, és beszerezték az eszközöket az iskolában. Ezt támasztja alá az is, hogy a Magyar Méh szakfolyóirat 1893. márciusi számának kérdezői rovatában Eperjessy kérdéseit is olvashatjuk: *„Mire van szükség, hogy egy iskolában a méhészetet eredményesen taníttassák? Mily nagy összeget kell az első tenyésztési év előirányzatába felvenni? Alkalmas-e a Zugliget a méhtenyésztésre?”* A lap szerint először is a tanítónak kellő jártasságot, elméleti és gyakorlati ismereteket kell szereznie. Ha ez megvan, már csak egy alkalmas hely és néhány kaptár méh szükséges (iskoláknak tíz elegendő). A Mayer-féle kaptárt ajánlotta a folyóirat, mert annak kezelése egyszerű, és a méhek jól gyarapodnak, jól telelnek benne. Legfeljebb azt lehet ellene felhozni, hogy a keretek egy kicsit nehezek lesznek a gyerekeknek, de majd hozzászoknak... Bizonyára tehát 1894-ben már tanították a méhészetet a zugligeti iskolában. Az, hogy meddig és milyen szintre jutottak el a diákok, sajnos nem derül ki a rendelkezésünkre álló forrásokból.

A Jókai Mór iskola elődjében, a svábhegyi Diana-úti elemi, háztartási és gazdasági ismétlő-iskolában valószínűleg már az 1890-es években zajlott kertészkedés, 1907-ből pedig már említés található

arról, hogy milyen állattenyésztési ágak – a többi közt a méhes – eszközei találhatóak meg a gyümölcsösben. Később a fiúk az elméleti oktatás mellett gyakorlati gazdasági kiképzésben is részesültek az iskola gyakorlókertjében, amely az I. kerület (a mostani XII. kerület), Felhő utca 6. szám alatt kapott helyet.

„Ha az épület belsejébe lépünk, nagy tisztaság, páratlan rend, künn pedig hatalmas kertek, sűrűn nőtt fákkal, bokrokkal, virágokkal borítva, a zöld szín és a virágillat fogja el az embert azonnal: az iskolában a természet uralkodik. Az iskola igazgatójának, Egri Tóth Kálmán kezdeményezésére indult meg ez a nevezetes és kétségtelenül fontos újítás, mely arra tarthat igényt, hogy széles ez országban követésre találjon. A növendékek a tanulás mellett a kertészetre neveltetnek, de nem úgy, hogy lelki kényszerűség következtében hatnak rájuk, hanem olyképpen, hogy fölkeltek bennük minden eszközzel és törekvéssel – és ezen van a súly – a természet iránti szeretetet.”(Világ, 1913. július 17.)

A kertben egy 36 méhcsalád befogadására szolgáló pavilon is állt, amelyet a „földművelésügyi m. kir. minisztérium” építtetett és ajándékozott az iskolának 1913-ban. Ebben a méhek gondozását és kezelését ismerhették meg a gyerekek.

Nem tudni, pontosan meddig működött ez a fajta oktatás az iskolákban, de a kertészkedés és a méhészkedés minden bizonnyal ma is jót tenne a fiatalabb korosztályoknak. Így gondolta ezt az állami főkertész is 1907-ben, aki úgy fogalmazott, hogy *„ily iskola-kertben való járás-kelés, megfigyelés, nézetünk szerint okvetlenül kedvező és áldásos hatással van a gyermek érzékeny és fogékony*

lelkületére és amellet játszva, szeretettel és könnyedén, de alaposan magáévá teszi azon ismereteket, amelyeket ez irányban innen meríthet”.

Földvály Gergely